DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-9
УДК 008:316.77

Поліщук А.В.[1], **Сабрі С.С.**[2]
Київський національний університет культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Стаття приясвячена питанням міжкультурної взаємодії в контексті сталих процесів суспільства. Глобалізація розглядається як традиційний вектор розвитку сучасної політичної, соціокультурної складової життя. Методологія дослідження включає використання методів компаративного аналізу та синтезу, основою дослідження є діалектичний принцип пізнання, системний, соціокультурний підходи. Наукова новизна полягає у виведенні питання міжкультурної взаємодії на рівень діалогу, зокрема діалогу культур. Висновком є той факт, що особливості міжкультурної взаємодії у процесі глобалізації визначаються передусім сучасним технічним прогресом та глобальними політичними, економічними та культурними змінами, ущільненням мережі комунікацій.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, комунікація, глобалізація, діалог культур, соціальне буття.

Polishchuk Anna, Sabri Svetlana
Kyiv National University of Culture and Arts

FEATURES OF INTERCULTURAL INTERACTION IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Summary. The article deals with issues of intercultural interaction in the context of sustainable processes of society. Globalization is seen as the traditional vector of the development of the contemporary political, socio-cultural component of life. In the social space of modern post-industrial society, interaction is interpreted as the coordination, actualization and realization of the joint activity of individual, group and collective actors.Research methodology involves the use of methods of comparative analysis and synthesis, the basis of the study is the dialectical principle of cognition, systemic, sociocultural approaches. Common scientific and interdisciplinary research methods are used: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison and formalization. The scientific novelty is to bring the issue of intercultural interaction to the level of dialogue, in particular the dialogue of cultures. The conclusion is that the features of intercultural interaction in the process of globalization are determined primarily by modern technological progress and global political, economic and cultural changes, and the consolidation of the communication network. In today's information and communication environment, human cognitive ability becomes a means of adaptation to the complex, specific properties of the world, promotes the exchange of cultural heritage, the transmission of cultural information, forms and develops a culture of communicative interaction. The paradigm of dialogue and its cognitive component is a defining feature of modern theory and practice, contribute to the acquisition and assimilation of new knowledge, the solution of complex problems of the present, the development of a constructive position for the establishment of future communication interaction.

Keywords: intercultural communication, community, globalization, dialogue of cultures, social buttya.

Постановка проблеми. Поняття «глобалізація» увійшло у сучасний лексичний обіг і характеризує явище закономірне, складне, об'єктивно існуюче, що впливає і змінює всі сфери людської діяльності і є новим етапом розвитку соціуму. Глобалізацію (від англ. global – глобальний, всесвітній) у широкому смислі політологічні словники тлумачать як загальноцивілізаційний процес, котрий спричиняє вагомий вплив на різноманітні сфери сучасного суспільства. Цей термін у 60-х роках ХХ ст. запровадили до наукового обігу теоретики так званого Римського клубу – недержавної міжнародної організації діячів науки та культури, серед яких є найвідомішими імена Е. Ласло, Д. Медоуза, М. Месаровича, А. Печеї й ін. Їх же вважають засновниками концепції глобалізації, що нині піднеслася до рівня метатеорії. Сьогодні надати єдине визначення поняття глобалізації досить складно, оскільки остання представляє собою об'єкт дослідження з багатьох наукових дискурсів. Крім того, будучи історичним процесом, глобалізація є ще і незавершеним процесом у світовому просторі, де має місце безперешкодне переміщення капіталів, товарів, послуг, вільно поширюються технології, ідеї, ціннісні орієнтації, спосіб життя, стереотипи поведінки тощо разом з їхніми носіями, зміцнюючи взаємодію сучасних інститутів. Отже тема статті має актуальність й потребує вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям для виокремлення зазначеного проблемного простору стали роботи, у яких розглянуто особливості та тенденції розвитку взаємодії в умовах глобалізації (В. Аксьонова, І. Валлерстайн, В. Воронкова, М. Микієвич, Р. Робертсон, М. Уотерс, Ф. Фукуяма, Г. Цирфа, В. Шейко та ін.). Сам термін термін «міжкультурна комунікація» корелюється з поняттям міжкультурного діалога у роботах М. Проссера [5]. Однак ряд дослідників розуміють діалог культур як один з напрямків у вивченні міжкультурної комунікації. Так, М. Шульга трактує міжкультурний діалог як форму і спосіб комунікації двох культур, коли кожна із сторін визнає іншу як рівну, виявляє до неї інтерес, визнає її відмінність, поважає її унікальність і водночас через пізнання і визнання характеристик іншої культури поглиблює уяву про себе, чіткіше усвідомлює себе, свої контури і якості, поглиблює самоідентичність [5, с. 33].

[1] ORCID 0000-0002-8500-534X
[2] ORCID 0000-0002-1364-0301

© Поліщук А.В., Сабрі С.С., 2019

Діалог культур припускає особливого роду комунікаційну єдність між ними. Вчений вбачає в такій комунікації таку співвіднесеність і зв'язок культур між собою, коли вони, об'єднані спільністю кінцевих життєвих цілей, взаємно доповнюють одна одну, потребують одна одну, не можуть існувати одна без одної.

В продовження думки щодо можливостей реалізації міжкультурної комунікативної взаємодії шляхом діалогу на ґрунті взаєморозуміння та плюралізму, наведемо висловлення О. Садохіна, який трактує культурний плюралізм як усвідомлення і розуміння відмінностей культур, високий рівень міжкультурної чутливості, узагальнення позитивного відношення до культурних відмінностей, що передбачає оволодіння людиною цінностями ще однієї культури без нанесення шкоди цінностям своєї культури. Вчений підкреслює, що результатом плюралізму є бікультуралізм або мультикультуралізм [4, с. 150].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже дослідження міжкультурної комунікації як певної діалогічної моделі глобалізаційного світу залишається актуальним сьогодні й потребує уточнення щодо визначення поняття та його дискурсу. Зазначене сприяє визначенню мети статті, а саме: дослідити роль, місце та значення міжкультурної комунікації в дискурсі глобалізаційних процесів сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжкультурна комунікація, як було зазначена вище найяскравіше отримує свій прояв у функціонування міжкультурного діалогу, що в першу чергу спрямований на взаємне порозуміння та розв'язання проблем людського буття. Життя та функціонування людського індивідуума відбувається в певному соціуму. В соціальному просторі сучасного постіндустріального суспільства взаємодія трактується як узгодження, актуалізацію та реалізацію спільної діяльності індивідуальних, групових й колективних суб'єктів. Ця рівновага регулюється балансом різних сил та тенденцій, які відтворюються та розвиваються у соціальних системах та у підсистемах, що їх обумовлюють та формують соціальну взаємодію.

Соціальне буття може бути реалізовано в певних сферах, а саме в економіці, політиці та культури постіндустріального суспільства. В сферах, де можливою є опосередкована смисловими контекстами соціальна взаємодія та виникає певний діалог. Однак у кожному просторі присутні свої неповторні смислові конструкти, які суб'єкт повинен реалізовуватися в тому діалогічному контексті, який притаманний даному простору. У просторі економіки реалізується діалог-обмін, в політиці – діалог-презентація, в духовно-культурному просторі – діалог-відчуття [3, с. 9].

Культура прямо або опосередковано є продуктом спілкування, тому що спілкування – постійний і природний стан людини у якому вона може передати й засвоїти ціннісні орієнтації своєї культури. Проблема спілкування пов'язана із проблемою взаєморозуміння. Вивчення проблеми комунікації на міжособистісному, міжгруповому й інших рівнях ставить своєю метою виявити закономірності процесу спілкування й умови, що забезпечують більш високий рівень взаєморозуміння у процесі спілкування різних за соціальними й культурними особливостями сторін, що спілкуються [1, с. 45].

Ідеологічний діалог – це полеміка, полемічність передбачає публіцистичність. При цьому принципово важливо нагадати й підкреслити: 1) ідеологія – це не природний процес, а суспільний; 2) ідеологія не є сама суспільна свідомість; 3) якщо є ідеологія, повинен бути ідеолог. Культура, будучи скарбницею колективного досвіду, накопиченого творчою енергією народу протягом століть, водночас являє собою результат його самодіяльності, є певним підсумком життєдіяльності окремих індивідів.

Глобалізація культури, в оцінці О. Садохіна, являє собою процес інтеграції окремих національних культур в єдиний світовий універсум за допомогою розвитку новітніх транспортних та інших комунікаційних технологій і засобів [4]. При цьому діалог як проблема комунікації у загальнофілософському змісті цього поняття є специфічним засобом досягнення такої комунікації, при якій істина із суб'єктивної стає інтерсуб'єктивною.

Сучасні глобальні процеси М. Згуровський називає «віртуальним звуженням світової цивілізації». При цьому мається на увазі скорочені за рахунок різних способів зв'язку, у тому числі комп'ютерних мереж, в суб'єктивних відчуттях людини відстані та територіальні розмежування. Саме можливість здійснення комунікаційних зв'язків, в тому числі і міжкультурних, перебуваючи в різних місцях на планеті за допомогою сучасних технологій та послуг, посилює таке відчуття. Зростання торгівлі, збільшення грошових інвестицій, застосування новітніх технологій, надшвидкісного транспорту, Інтернету активно сприяють матеріальному та духовному розвитку людини. Рубіж другого і третього тисячоліть показав очевидним вибір світової спільноти йти шляхом розширення взаємоконтактів і взаємозв'язків економік і культур різних країн і народів.

Безперечною перевагою глобалізації є вільне спілкування між країнами та народами, можливість дізнаватись один про одного більше, встановлювати відмінності, виявляти подібності, що сприяє їх зближенню та затвердженню в загальному цивілізаційному масштабі єдиної глобальної культури. Соціально-політичні й економічні трансформації, що відбуваються останніми роками у світовому масштабі, призвели до збільшення процесу міграції народів, змішанню рас та етносів. В результаті цих процесів все більше людей долають в тому числі культурні, бар'єри, які раніше їх розділяли. Виникають нові феномени культури, натомість межі між своїми та чужими культурними особливостями стираються завдяки налагодженню нових комунікаційних зв'язків. На даний час майже всі етнічні спільноти відчувають вплив на свою культуру від сусідства інших культур або від більш широкого суспільного середовища, що існує в окремих регіонах та в цілому у світі. Це знайшло вираження у зростанні культурних обмінів та прямих контактів з приводу взаємодій інших різних сфер життєдіяльності на рівні державних інститутів, соціальних груп, суспільних рухів та окремих індивідів з різних країн і різних культур. Отже,

такі сучасні тенденції до розширення взаємодії культур надають особливої актуальності проблемам культурної самобутності та культурних відмінностей, деякі з них на тлі глобальних процесів стали більш яскравими, різко вираженими, вперше усвідомленими, однак такими, які мають бути прийнятими.

Культура не лише суттєво впливає на якість комунікаційних процесів, але і сама зазнає їхнього впливу, який відбивається на ментальності індивідів або цілих громад, способах мислення та життя, відповідній поведінці членів суспільства, визначаючи їх приналежність до даного соціуму. У такій інтерпретації будь-яка культурна спільність являє собою цілісність, якій притаманні свої релігійні, національно-державні межі або набір етнічних ознак, відрізняючи її від інших культурних спільнот. Звісно, комунікація, будучи завжди невід'ємним атрибутом життєдіяльності людини, яка неможлива без тривалих процесів пошуку порозуміння і згоди, спроможна надати процесові спілкування й обміну певними культурними набутками якісно вищого рівня. При усвідомленні розмаїтості світу надзвичайно зростає актуальність знань культурних особливостей складових елементів глобальної культури, важливість умінь визначити і зрозуміти їх, щоб домогтися взаємного визнання. Тому в наш час оволодіння мистецтвом міжкультурної комунікації набуває все більшої цінності та вагомості. Головною метою процесів глобалізації культури, які є буттям сучасного суспільства, повинно бути забезпечення рівного права на знання та культуру, що буде сприяти культурному зростанню та розвитку кожної людини та країн в цілому.

Міжкультурні комунікаційні процеси дозволяють осягнути культуру інших народів, зрозуміти ментальність інших людей які сьогодні вільно перетинають кордони різних країн. Тому необхідно досягти погоджувальних дій у сфері політики, економіки та культури, що дозволить зберегти культурну різноманітність та виявити механізми, що дієздатні забезпечити ефективну економічну взаємодію у світі для якого глобалізація є невідворотним явищем.

Сучасний технічний прогрес та глобальні культурні, політичні та економічні зміни призвели до того, що людство намагається вирішити глобальні проблеми виживання, а держави та народи, не дивлячись на протиріччя та відмінності між собою, намагаються знаходити і знаходять способи та засоби взаєморозуміння. В сучасному соціальному середовищі обмін культурними надбаннями, передача культурної інформації, культура комунікативної взаємодії стають засобами адаптації до складних специфічних властивостей навколишнього світу. Тому в сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі когнітивна здатність людини стає засобом адаптації до складних, специфічних властивостей навколишнього світу, сприяє обміну культурними надбаннями, передачі культурної інформації, формує та розвиває культуру комунікативної взаємодії. Характерною ознакою соціокультурних процесів у світі є зростання інтенсивності культурних зв'язків, які потребують нових підходів до отримання, переробки, збереження та передачі інформації, нових знань для сприйняття проявів сучасної картини світу. Саме тому необхідно виявляти суспільні джерела розвитку інтелектуального та культурного капіталу як базового ресурсу суспільства. Сучасне розуміння інтелектуальних та когнітивних підвалин цивілізації ґрунтується на зростанні ролі феномену знання, пізнання, розуміння. Це вбачається закономірним, оскільки розширення сучасного інформаційного континууму створює умови для ретрансляції національного культурного надбання, а сукупність культурних комунікативних установок, ментальних культурних та комунікативних категорій є підґрунтям для динамічного розвитку культурного обміну між людьми та суспільствами.

Оскільки культура стає детермінуючою силою комунікативної свідомості сучасної людини, сучасна когнітологія як система методів і прийомів отримання, обробки, збереження і використання людського знання надає можливості для вивчення та розвитку когнітивної складової культури, зокрема її комунікативної функції. Однією з форм реалізації комунікативної функції є міжкультурний діалог, як способом рівноправного інформаційного обміну, він дозволяє найкраще сприймати нові знання та використовувати способи їх отримання. Діалог регулює спільні дії людей та задовольняє потребу у міжкультурному спілкуванні. Парадигма діалогічності та її когнітивна складова стає визначальною ознакою сучасної теорії і практики, сприяють перейняттю та засвоєнню нових знань, вирішенню складних проблем сучасності, виробленню конструктивної позиції щодо налагодження майбутньої комунікаційної взаємодії.

Когнітивна складова комунікаційного процесу потребує накопичення знань про культуру, використання культурних засобів, знань, що дозволять вибудовувати дієвий міжкультурний діалог в основі якого лежить природне прагнення до пізнання, або творча зацікавленість у використанні перформативного підходу до міжкультурної взаємодії. В процесі міжкультурного діалогу міжособистісна та міжсоціальна культурна взаємодія є основою для трансляції культурного капіталу, створення нових культурних феноменів, накопичення комунікативного досвіду. Як кожен комунікаційний процес, міжкультурний діалог орієнтований на отримання результату і такий результат вбачається у збереженні та накопиченні культурного капіталу в поточній пам'яті сучасників та консервації культурних надбань та отриманого знання у документах та артефактах. Таким чином когнітивний досвід зберігається в інформаційно-історичному континуумі і удосконалюється в процесі соціально-історичного розвитку.

Актуальність когнітивного підходу спирається на об'єктивну активну потребу сучасної людини у знанні. При цьому, зауважимо, що когнітивний пласт комунікаційного процесу залежить від наявної, усвідомленої системи культурних цінностей особистості, яка формується під впливом національно обумовленої системи культурних цінностей. Відсутність знань про способи спільної діяльності, про систему культурних цінностей, що історично склалися, про правила і норми соціальної взаємодії, мову і інші форми комунікації, може виявитись суттєвою перешкодою на шляху передачі смислу, на шляху діалогового спілкування. Можливість отримувати нові знання в процесі

культурного діалогу створює умови для реалізації діяльнісно-креативного ставлення людства до матеріального та духовного світу культури, одним з проявів якого є комунікативний акт як одиниця прояву комунікації, що сприятиме розвитку когнітивної складової особистості.

В окремому акті комунікації виділяють дві його фази – комунікативну діяльність відправника інформації та комунікативну діяльність отримувача. Саме завдяки такій діяльності утворюється умови, сприятливі діалоговому спілкуванню, когнітивний характер якого забезпечується саме мовою, найчастішою формою якої є діалог. Комунікативний процес, сприяючи формуванню власного комунікативного простору, не повинен обмежуватися лише обміном смисловим повідомленням, він водночас має включати компоненти навчання і управління своєю поведінкою, він є водночас індивідуальним і сумісним процесом. Шлях пізнання є найбільш універсальним способом і стосовно внутрішньої комунікації і можливостей світосприйняття через взаємодію з іншими учасниками комунікації. Що ж стосується когнітивних механізмів комунікаційного процесу, то вони реалізуються завдяки накопиченим знанням про культуру інтелектуальної поведінки. Однак, тільки креативний підхід до спілкування дозволить найбільше доповнити і розкрити інтелект особистості. В той же час в процесі культурної комунікації розкриваються прогалини культурного розвитку або комунікаційної культури. Тому, взаємний інтелектуальний обмін в процесі культурної комунікації може слугувати основою не тільки для отримання нового знання, а для розвитку та засвоєння вмінь навчатися, вміння розкриватися під впливом культурної взаємодії і прагнення до взаєморозуміння, хоча останнє не завжди є цільовою установкою учасників міжкультурної комунікації. Когнітивні особливості культурного діалогу, як способу передачі надбань та можливість пізнання світу, сприяють оновленню ціннісного змісту сучасної культури і формують передумови збереження та передачі досвіду культурної взаємодії нащадкам. Міжкультурне співробітництво поряд з економічними, політичними та науково-технологічними різновидами останнього стає дедалі вагомішим фактором сучасних міжнародних відносин. Воно особливо актуалізується у контексті інтеграційних процесів на європейському континентові запровадження концепції європейського громадянства, чи за вимоги збереження культурної ідентичності й національної самобутності європейських народів.

Сучасне європейське співтовариство характеризується багатогранністю й поліфункціональністю культурного простору (мов, економіки, історії, науки, філософії і літератури, мистецтва, побутової специфіки тощо); локалізацією культур по регіонах з їх історичними, географічними та економіко-господарськими особливостями; присутністю і впливами культурно-діаспорних стереотипів. Зазначені реалії потребують належних рішень, виважених стратегій і адекватних програм у сфері міжкультурного співробітництва на пан'європейському та міжнаціональному рівнях. Вважається, що винятково важливим є розробка певних програм та стратегій міжкультурної діалогічності в умовах глобалізації й розвитку інформаційного суспільства; формування балансу між вектором на загальноєвропейську ідентичність й дотриманням принципів мультикультурності; подолання етнопсихологічних та мовних бар'єрів; вироблення механізму захисту культурно-мовного простору та прав національних меншин [3, с. 341].

Ідеологію міжкультурного співробітництва в умовах розбудови Європейського Союзу викладено у програмі «Нова культурна ініціатива для Європейського Співтовариства», в якій окреслені основні напрямки та пріоритети формування політичної культури народів сучасної Європи, створення єдиного й водночас розмаїтого культурного простору, побудови новітньої культурної індустрії; забезпечення вільного доступу і обміну набутками європейської цивілізації. Сучасний англійський соціолог Е. Гідденс зазначає, що будь-яка локальна спільнота нині є фантасмагоричною, оскільки утворюється під впливом глобальних за своїм масштабом процесів у галузях економіки, політики, мистецтва, науки тощо. Він заперечує можливість ототожнення суспільства з національною державою, констатуючи наявність соціокультурних систем та інститутів, частково обмежених національними стереотипами. Відтак і культуру правомірно сприймати як історично сформований комплекс нормативно-ціннісних засад людської діяльності, детермінованих традиціями суспільного буття конкретної спільноти [1, с. 119]. Глобалізація, зокрема, реалізується у тому, що різні локальні спільноти стають дедалі взаємозалежнішими з усвідомленням необхідності забезпечення стабільного розвитку усього людства як єдиного і культурнорозмаїтого цілого. Саме тому діалог культур є необхідною рисою сучасних суспільств, сутністно необхідним соціальним механізмом їх буття взагалі. Сучасний міжнародний дорадчий орган – Культурний Форум, Європейська Комісія започаткувала у напрямку реалізації політичного діалогу держав-членів ЄС, країн Центральної та Східної Європи, державних суб'єктів Економічної зони Європи, відомих діячів європейської культури. На Першому культурному форумі (1998 р.) було вироблено стратегію розвитку та захисту культурної спадщини Європи, активізації міжкультурного співробітництва держав-членів ЄС та інших країн Європи, ідентифікації культурної діяльності країн ЄС у глобалізованому світі. Унаслідок було затверджено програму Європейської Комісії «Культура-2000», яка стратегічно сформувала бачення культури як важливого чинника процесів євроінтеграції, окреслила шляхи забезпечення міжкультурного і міжнародного діалогу, взаємообміну між європейськими та неєвропейськими країнами; пріоритетність політики багатомовності; координації зовнішньої політики й культурно-мистецької діяльності. Програма була пролонгована до 2006 р., сприяючи імплементації політики міжкультурного співробітництва ЄС. Продовженням стратегії ЄС у галузі міжкультурного співробітництва стала програма «Культура–2007–2013», зорієнтована на прискорену реалізацію доктрини міжкультурного діалогу.

Перспективним феноменом у справі розбудови міжкультурного діалогу є віртуалізовані засоби

масової інформації, які здійснюють непрямий (опосередкований) обмін інформацією, а отже й опосередкований діалог. Сучасні мас-медіа сприяючи відтворенню культурного розмаїття глобалізованого світу, залучають цінності культури до контексту повсякденного життя й таким чином уможливлюють реалізацію сприятливих умов для культурної комунікації читачів, слухачів та глядачів.

Характерним у цьому відношенні є видання в електронному варіанті загальноукраїнських газет для національних меншин: «Єврейські вісті», «Елліни України», «Голос Азербайджану», «Романі Яг» та ін., які міститять інформацію про їхню історію, освітню діяльність, літературу і мистецтво. Законодавчою основою зазначених процесів є функціонуючі в Україні концепція державної національної політики, закони про мови, національні меншини тощо [2, с. 22]. Важливо й те, що особливість віртуального простору міжкультурного діалогу – нові комунікаційні можливості дозволяють його учасникам вступати в діалог і вести його практично не докладаючи великих фізичних зусиль та не зазнаючи великого психологічного навантаження, що зазвичай властиве безпосередній взаємодії.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, особливості міжкультурної взаємодії у процесі глобалізації визначаються передусім сучасним технічним прогресом та глобальними політичними, економічними та культурними змінами, ущільненням мережі комунікацій, і це сприяє тому, що держави та народи, не дивлячись на протиріччя та відмінності між собою, успішно знаходять способи та засоби взаємопорозуміння. В основі міжкультурної комунікації покладене усвідомлення розмаїття культурно-мистецьких цінностей й потреба людини у зацікавленому обміні культурно-освітньою інформацією, духовними надбаннями усіх етносів, репрезентованих в Україні. Культурна комунікація є невід'ємною складовою будь-якої людської життєдіяльності й безкінечним процесом пошуків порозуміння та згоди, тому вона потребує постійного удосконалення. Україна перебуває на початковому етапі забезпечення сприятливих умов для міжкультурного діалогу: створює певний набір законодавчих актів, призначених забезпечити його успішність, проте їх змістове наповнення не завжди відповідає сучасним стандартам.

Список літератури:

1. Гидденс Э. Последствия модернити. Новая постиндустриальная волна на Западе. Москва : Academia, 1999. 122 с.
2. Євтух В.Б. Міжкультурний діалог: ефективний конструкт інтегративного розвитку поліетнічних суспільств. *Політичний менеджмент*. 2009. № 4. С. 14–27.
3. Макаренко Є.А. Європейські комунікації : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2007. 536 с.
4. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации. Москва : Высшая школа, 2005. 310 с.
5. Prosser M. The Culture Dialogue: An Introduction to Intercultural Communication. Boston : Houghton Mifflin Company, 2008. 399 p.

References:

1. Hyddens, É. (1999). Ostanni modernity. Nova postyndustrial′na volna na Zapade [Recent Modernization. A new post-industrial wave in the West]. Moskva : Akademiya, 122 p. (in Russian)
2. Evtukh, V. (2009). Mizhkul′turnyy dialoh: efektyvnyy konstrukt intehratyvnoho rozvytku polietnichnykh suspil′stv [Intercultural Dialogue: An Effective Construct for the Integrative Development of Multiethnic Societies]. *Political management*, no. 4, pp. 14–27. (in Ukrainian)
3. Makarenko, E. (2017). Yevropeys′ki komunikatsiyi : monohrafiya [European communications : a monograph]. Kiev : Free Press Center, 536 p. (in Ukrainian)
4. Sadokhin, A. (2005). Vvedeniye v teoriyu mezhkul'turnoy kommunikatsii. [Introduction to the theory of intercultural communication]. Moscow : High School, 310 p. (in Russian)
5. Prosser, M. (2008). The Culture Dialogue: An Introduction to Intercultural Communication. Boston : Houghton Mifflin Company, 399 p.